

Motion till riksdagen

1989/90:U523

av Inger Schörling m.fl. (mp)

EG-anpassningen och neutralitetspolitiken

Österrikes beslut sommaren 1989 att söka EG-medlemskap trots att landets permanenta neutralitet sedan 1955 är registrerad såväl i ett statsföretag med Sovjetunionen som i en särskild neutralitetsgrundlag, har fått de ivrigaste EG-anhängarna att vädra morgonluft. Kan Österrike bli EG-medlem med bevarad neutralitet så borde det inte vara någon svårighet för Sverige vars neutralitet ju varken bygger på internationella överenskommelser eller särskild lagstiftning utan "bara" på en halvtannat århundrade gammal politisk praxis.

I en utförlig analys från Österreichisches Institut für Internationale Politik om möjligheterna för neutrala länder att ingå i EG konstateras att det under alla förhållanden lär dröja länge innan EG kan fatta beslut om den österrikiska inträdesansökan, eftersom ett positivt beslut om österrikiskt inträde i praktiken också utgör ett beslut om att EG för all framtid ska avstå från att utvecklas till en fullständig union som omfattar också försvars- och säkerhetspolitiken (Neutrale in die EG? Wien 1988). Eftersom de flesta EG-ledare utom Margaret Thatcher tagit ställning för att EG också ska omfatta försvaret, bedömer analysförfattaren Paul Luif chanserna för Österrike att få medlemskap utan avkall på neutraliteten som små. Men också innan EG öppet blir en militärallians finns betydande svårigheter.

* Enligt Romfördragets artikel 113 kan EG-rådet fatta bindande beslut om utrikeshandelspolitiken med majoritetsbeslut. En medlemsstat kan mot sin vilja tvingas medverka i handelsbojkotter. Sådana är inte alls så ovanliga som man kanske tror. Enligt en amerikansk analys från Institutet för internationell ekonomi (1986) har drygt hundra handelsembargon av olika slag lanserats sedan 1914, oftast av USA mot Sovjet. Ett neutralt land kan alltså inom EG tvingas medverka i ekonomisk krigföring.

* Det s.k. EPS (Europeiska politiska samarbetet) som på senare år gjort EG till en självständig utrikespolitisk aktör, kan också utgöra ett problem för neutrala stater. Visserligen har EG ofta intagit en progressivare och fredsvänligare hållning än t.ex. USA. Dessutom fattas besluten enhälligt, vilket betyder att en neutral EG-medlem teoretiskt skulle kunna förvandla EG:s utrikespolitik till en form av aktiv neutralism genom att lägga in veto mot allt som inte passar in i det mönstret. Men i praktiken kan det naturligtvis inte gå till på det sättet. Att de nuvarande EG-län-

derna skulle låta en nykommen, neutral medlem styra EG:s agerande på den politiska och diplomatiska världsarenan förefaller inte realistiskt. Varje permanent och förpliktande utrikespolitiskt samarbete måste bygga på ett mått av kompromissberedskap. EG-medlemskap tillåter knappast i längden enskilda medlemmar att uppträda med en stark egen och avvikande utrikespolitisk röst. Därför är det anmärkningsvärt att Sverige redan tycks medverka i EPS. Enligt Dagens Nyheter "fungerar polchefen på UD Torsten Örn som en sorts observatör i EG:s EPS-samarbete". Men, tillägger tidningen, "Örns roll talar man dock helst tyst om" (DN 24.11.89).

- * Sovjetunionens inställning (liksom i princip USA:s) är naturligtvis avgörande för neutralitetens trovärdighet i en värld som behärskas av supermakterna. Visserligen har Sovjet av ekonomiska skäl sedan 1988 ändrat inställning till EG och erkänner nu organisationen som sådan. Därifrån till att välkomna en utvidgning av EG med en eller flera av de neutrala buffertstaterna lär steget dock vara långt. En union mellan Österrike och Tyskland är uttryckligen förbjuden i statsfördraget mellan Österrike och Sovjetunionen. I ett officiellt memorandum den 10 augusti 1989 med anledning av den österrikiska EG-ansökan, påminde den sovjetiska regeringen om att EG uppträder gemensamt inom den europeiska säkerhetskonferensen, "inbegripet beträffande militära aspekter". Mot den bakgrunden, hette det, "är den sovjetiska regeringen övertygad om att en permanent neutral stats medlemskap i en organisation som EG skulle leda till dess förlust av de reala möjligheterna att förverkliga sin neutralitetspolitik". (Telefax från svenska ambassaden i Wien, 17.8.89).

Hindren för neutralas EG-medverkan kan dock visa sig vara betydligt handfastare än gemensam handelspolitik, EPS och Sovjetunionens attityd. I en debattskrift från de österrikiska gröna, EG und Neutralitet (1989), påminner en forskare från Institutet för folkrätt i Graz om att EG, dvs. Europeiska Gemenskaperna, är en samlingsbeteckning på tre gemenskaper som sedan 1967 i praktiken fungerar som en, nämligen vid sidan av den Ekonomiska gemenskapen (EEC) också Kol- och stålunionen och Euratom. Medlemskap i EG innebär alltså medlemskap i samtliga tre sammanslutningar. Och i deras statuter finns regler som svårligen går att förena med neutralitet.

- * I Kol- och stålunionens artikel 59, § 3, stadgas om *leveransplikt* för varor (kol och stål) som otvivelaktigt kan användas av en armé eller en flotta, dvs. varor som det är förbjudet för en neutral stat att leverera i krigstid enligt Haag-konventionens artikel 7.
- * I Euratoms artikel 52, stycke 1, angående "främjande av framsteg på kärnkraftens område" fastslås att "försörjningen med malmer, råvaror och klyvbart material ska tryggas genom en gemensam försörjningspolitik enligt principen om lika tillgång till råvarutillgångarna". För att sköta detta ska en särskild byrå inrättas. Det betyder att vid krig kan en neutral stat tvingas leverera klyvbart material till krigförande EG-stater. För Sveriges del vore Ranstad-uranet i praktiken att betrakta som EG-tillgång. Och hur skulle det vara möjligt att förhindra att kärnkraftverkens avfall måste levereras till franska atomvapentillverkare? Kontakter

och leveransvägar är ju väl upparbetade sedan Cogema-avtalen och de famösa svenska avfallstransporterna till La Hague.

- * I Romavtalets § 75 finns regler som ger EG-rådet makt att med majoritetsbeslut fastställa gemensamma regler för in- och utfart till samt genomgångstrafik genom ett EG-land. Detta betyder att ett EG-land skulle kunna tvingas att tillåta genomfart för krigsmateriel och trupper, en eventualitet som uppenbarligen skulle kunna drabba Österrike (och Schweiz) hårt. Dessa båda länder är redan tyngda och pressade av den fredstida transittrafiken från norra till södra EG och EG-politikernas krav på att EG-trafikregler ska tillämpas; det har till och med från Bryssel kommit förslag om att vissa genomfartsvägar ska klassas som EG-vägar där tyngre och längre lastbilar ska tillåtas köra under hela dygnet – alltså en sorts "panamakanaler" på land, som de österrikiska EG-kritikerna uttrycker det.

En för Sverige särskilt känslig del av neutralitetspolitiken är *vapenhandeln*. Går restriktiv (eller helt slopad) vapenexport att förena med EG-anpassning?

Enligt EG:s vitbok för den inre marknaden (§ 55) planeras en harmonisering av vapenlagstiftningen. Enligt ett uttalande av EG-kommissarien Karl Heinz Narjes vid en konferens inom WEU (West European Union, dvs. större delen av Natos europeiska medlemmar) måste den inre marknaden också gälla försvaret (Ny Teknik 11/1988).

EG-kommissionen har på direkt fråga från danska EG-motståndare i Europaparlamentet vägrat ta avstånd från tanken på EG som en stor gemensam vapenmarknad. (Ny Teknik 15/1988 "EG en egen vapensmedja").

Den 14.3.1989 uttalade sig en majoritet av EG-parlamentets medlemmar för enhetliga vapenexportregler. EG-kommissarie Bangemann förklarade att det vore naturligt med samma sorts harmonisering av reglerna för vapenhandel som gäller för all annan varuhandel i den inre marknaden 1992.

En geomgång som miljöpartiet låtit göra visar att internationaliseringen av svensk vapenindustri går mycket snabbt och drivs fram såväl av industrins egen utveckling, som av politiska signaler i de senaste årens riksdagsbeslut och utredningsdirektiv som klart utsäger att restriktiviteten vid samarbetsprojekt ska vara betydligt mindre än för traditionell "svensk" vapenexport. Detta framgår av prop. 1986/87:95, SOU 1987:8 Försvarsindustrins utlandsverksamhet, direktiven till KMU (88/41) och i KMI:s skrift Sveriges vapenexportpolitik (UD informerar 1989:1).

I krigsmaterielutredningens uppgifter ingår att överväga vilka villkor som bör gälla för samarbetsavtal och analysera gällande sådana avtal. Man kan befara en utveckling där svensk vapenexport reellt ökar, men formellt minskar p.g.a. att den i allt större utsträckning kommer att ske inom ramen för samarbetsavtal. Svensk försvarsindustri blir genom samarbetsavtal reellt en del av en gemensam EG-vapenmarknad. Och inom EG finns inte samma restriktioner mot vapenexport som i Sverige.

Sammanfattningsvis visar ovanstående analys att en seriös och trovärdig neutralitetspolitik varken går att förena med EG-medlemskap eller fullständig anpassning till EG:s inre marknad.

Med hänvisning till det anförda hemställs

1. att riksdagen hos regeringen begär att det förtäckta samarbetet mellan Sverige och EG:s s.k. EPS omedelbart upphör,
2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att Sverige inte skall ingå i en gemensam vapenmarknad med EG,
3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att anslutning till eller harmonisering med Romavtalets 113 § vore oförenligt med trovärdig neutralitetspolitik,
4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att anslutning till eller harmonisering med Kol- och stålunionens 59:3 § vore oförenlig med en trovärdig neutralitetspolitik,
5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att en anslutning till eller harmonisering med Euratoms 52:1 § vore oförenlig med en trovärdig neutralitetspolitik,
6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att en anslutning eller harmonisering med Romfördragets 75 § vore oförenlig med en trovärdig neutralitetspolitik.

Stockholm den 24 januari 1990

Inger Schörling (mp)

Claes Roxbergh (mp)

Krister Skånberg (mp)

Per Gahrton (mp)

Elisabet Franzén (mp)

